

Herman Ottó.

(Emlékbeszéd Herman Ottó felett, a M. F. T. 1915. évi április hó 8.-án tartott közgyűlésén elmondta dr. Makay Béla.)

A „Győri-Bükk“ zuzmarás ősfái kristálykönnyeket hullatnak. A mohos bükkóriások kérges szive elfacsarodott. A ritkuló őserdő sóhajtozva hajtogatja vihartépte koronás fejét. Fehér erdőben gyászszolozsmát zeng feketelelkű világháború havas orkánja.

A „Győri-Bükk“ egy ősfája kidőlt.

Csak egy. Egy „öreg“, vihartépte tölgy, mely sasfészekkel koronája közt magában állt a már ritkuló bükkös szívében.

A sok vihart látott, magára maradt ősfá elmúlása oly csendes volt, amilyen nem volt életében soha; mert nemes szenvedéllyel bizony sokszor megrázta bozontos üstökét, melyet az ellene támadt százkarú orkán sem tudott megtépázni soha.

Nem gyökerestől dőlt ki, nem derékban törött ketté, nem lassú lombohullással száradt ki, hanem lángralobbant tüdejének emésztő tüzeiben égett el csendesen. S a körülötte megfagyott erdőben, az orkán tombolása után, még a hang is megfagyott. A fehér világban néma a pásztor tilinkója, tépetten lógnak a zuzmarás ágakról a gyémántgyöngyös kusza pókhálósálak, lassú lendüléssel kering elpusztult fészke felett a „Sas“,¹⁾ megfagyott a csattogó, trillázó madárdal, üres, hideg minden fészek, minden, amit életében oly szenvedélyes szeretettel védő karjaival ölelt. Miért sóhajt, miért könnyezik, miért gyászol az erdő? — hiszen csak „egy“ öreg, vihartépte ősfával kevesebb a megannyi ezer meg ezer. Csak eggyel! De ez az egy — „az öreg“ *Herman Ottó* volt. Kemény, szívós őstölgy, mely csemete korában plántálódott Zólyomból (szül. Breznóbányán 1835 június 27.-én) a borsodmegyei bükkösbe. Ott, az aranyszálú napsugarakkal behálózott „Győri-Bükk“ erdő kékopálos, hús mélyében eresztette szívós gyökerét az imádott haza földjének szívéig. Ott szívta magába a legtisztább, legdrágább magyar vért, mely

¹⁾ H. O. alapította a m. kir. Madártani Központ folyóiratát, az „Aquila“-t.

enszívét is — mindenért, ami magyar — a leglázásabb lüktetésbe hozta. Ott, hazánk e vadregényes vidékén, hangzott el ajkán először az édes magyar szó, melynek oly nagy mestere volt. Ott tanulta megismerni és megszeretni a magyar földet, a magyar népet, a neki is mindennél drágább magyar hazát.

Patriarchalis életet élt az egyszerű pásztornép között s azzal a nagy tudással, amellyel foglalkozásuk körének ismereteit elsajátította, azzal a melegszívű közvetlenséggel, amellyel erdő-mező népével érintkezni, s azzal a színtiszta, zamatos magyar beszéddel, amellyel a nép nyelvén beszélni tudott, belopta magát a bizalmatlan, zárkózott, pusztai emberszív mélyébe is.

Szerette különösen a madarat, mert — mint csapongó képzelete — szabadon repülhetett; szerette az anyaföld egyszerű emberét, mert legnagyobb kincse a szabadság és szerette — mint kevés más — a magyar földet, a magyar hazát, mert bölcsője s majdan sírja is.

Herman Ottó mindenekfölött megalkuvást nem ismerő magyar volt. Magyar érzésében, gondolkozásában, szenvedélyességében.

Minden igaz magyarnak pedig gyászolni kell minden igaz magyart.

A Magyar Földrajzi Társaság tehát — mely ott viseli címében azt a kiváltságos jelzőt, nevét annak az ezredéve uralkodó nemzetnek, amelyért *Herman Ottó* a szó szoros értelmében utolsó lehelletéig oltártüzeket gyújtott a tudománynak — nem maradhat hátul akkor, amikor a magyar tudományos élet egy minden ízében magyar, nagy halottját búcsúztatja.

Az agg patriarcha, a kiválasztottak magas életkorában — mint maga mondá, „minden pörét bevégezve“ — visszatért oda, ahol minden életereje, tudása gyökeredzett: az édes magyar földbe.

S ez a Magyar Föld, minden magyarnak közös édesanyja, s ennek a földanyának szeretete az, amely a M. F. T.-ot szorosabban *Herman Ottó*-hoz fűzi.

Ne keressük, kutassuk, boncolgassuk most itt azt, hogy melyik volt nagyobb, értékesebb *Herman Ottó*-ban: a természettudós, a politikus, vagy szépíró-e? Széleskörű munkássága: az állattan, öslénytán, embertan, földrajz, néprajz, politika és szépirodalom terén kifejtett működését, nagy érdemeihez képest, kétségen kívül méltatni fogja a szakirodalom. Univerzális tudását és irodalmi műfaját ép úgy nem lehet azonban szak szerint skatulyába raktározni, valamint hogy kemény derekát nem lehetett feszes, paszományos, akadémikus formaruhába szorítani soha.

A szabad természet nem ismer béklyókat; a nagy szellemek, a lángelmék termékeivel nem lehet skatulyázni.

Herman Ottó a nagy természet szabad fia volt; kiváltságos tudásának dúsan termő fája nem mesterségesen javított talajból nőtt, hanem az édes magyar haza áldott és termőföldjének szívéig eresztette gyökerét s amit termett, az szintiszta magyar tudományos termék.

Tudományos szempontból való mérlegeléssel nem volt szoros értelemben véve geográfus. Földrajzi szakmunkát, amelynek már szakirodalmi szempontból szükségképen nélkülöznie kellett volna ragyogóan színes, poétikus írásait, nem írt; ámde pl. a jégkorszak ősemberének leírásaiban, a barlangokban talált glaciális és madárfaunáról írt tanulmányaiban, „A magyar halászat könyve“ és „A magyarok nagy ősfoglalkozása“ című monumentális alkotásaiban, „Az északi madárhegyek tájáról“ című művében — különösen pedig színes útleírásaiban — annyi a népeleti és földrajzi vonatkozás, hogy irodalmi munkássága földrajzi szempontból is magasan a mértéken felül értékelendő.

„Nekünk magyaroknak — írja egy alkalommal — mint minden más nemzetnek is, a tudomány egyetemességén kívül, mely az emberiség közös feladata és célja, még külön feladatunk is van, t. i. a magyar nemzet közművelődésének fejlesztése.“

Tevékenységeinek minden terén fel is használt minden alkalmat, hogy nemzeti közművelődésünket nemzeti jellegében az egyetemes tudomány mai magaslatáig fejlessze.

Ilyen alkalom volt érdeklődésének az a mozgalom is, amely a M. F. T. kezdeményezéséből megindulva a magyar Alföld tudományos kutatására irányul, s amely mozgalomban a kutatás madártani tervezetének elkészítésével vett részt.

Herman Ottó legjobb, legmeghittebb, leghűbb barátja a föld volt, a Magyar Föld.

A föld él, a földnek szíve van. S e melegen érző szív megérti azt, aki megértően közeledik hozzá, s nem szégyenlően az ő földanya ráncosbőrű barna testét, reáborulva hallgatja szíve rejtélyes dobogását.

Az anyaföld keblére szorított füllel így leste *Herman Ottó* is a föld szívének dobogását, így hallgatta meséjét. Amit pedig a mesékből tanult, azt a toll és ecset mestere, mesés szókincsével oly színes leírásokban örökítette meg, amiknek alig van párja hazai irodalmunkban. A nagy autodidaktának más mestere, mint a föld,

nem volt. Minden tudását a föld szívéhez közel kereste, magából az ősforrásból merítette. Mintha most is látnám őt kiskaliberű puskával a vállán a somogyi Nagyberék és a Kisbalaton zombékos nádasiban, amint a madárvonulást megfigyeli. Majd Tihanyban, a Balatonon, a Duna mentén tanulmányozza az ősi halászáletet. Meghitt vendége a pákásztanyáknak, az idegen, az „úr“ iránt bizalmatlan, zárkózott természetű lápi csikászoknak. Ismeri névszerint is a Dunántúl szigonyosait, pöndörőseit, a halászbokor egész népességét. Otthon van az Ecsedi-lápon, a Szernye mocsárvilágban, a Kisbalaton ibisz- és gémtanyáján, a tótszentpáli Nagyberék nemeskőcsagtelepén.

Menekül a városok kőbörtöneinek falai közül. Menekül az emberek közül s a letarolt mezőn, a sivár avaron, a kiégetett tarlón, szikes parlagon kóborolva, a délibábos róna végtelen pusztaságának nagy magányában keresi és megtalálja: „az embert“. A pászortanyák egyszerű, tisztaszív emberét, akitől annyit tanult.

Ha szekérderekra való irodalmi hagyatéka helyett egyebet sem hagyott volna hátra, mint „A magyar halászat könyvét“ és „A magyarok nagy ősfoglalkozása“ című alapvető, úttörő művét, már ez is megbecsülhetetlen irodalmi és tudományos értékű kincs; mert muló világot, mesés szókincset mentett meg az elfeledéstől és rejtett ismereteket örökített meg különösen a magyarság számára.

Vajha a multtal keveset törődő, anyagi, önző jelen magyarja meg tudná érteni, hogy mily leróhatatlan hálával tartozik mindezekért *Herman Ottó*-nak!

Vajha a csendesen elmúlt ősfának a magyar föld szívébe szakadt gyökere megannyi új sarjat hajtana!

Utolsó lobbanásánál annak a fáklyának, amellyel nagy halotunk nemcsak a magyar néplélek szívébe és ősi életébe világított be, hanem messze a haza határán túl szórta páratlan tudásának fény-sugarait, a M. F. T. meggyújtja boldogult tiszteleti tagja, *Herman Ottó* emlékére örökmécsesét, mely — míg igaz magyar él e hazán — ki nem fog aludni soha.
